

‘Als je zwarten zegt, zeg je dus ook witten’

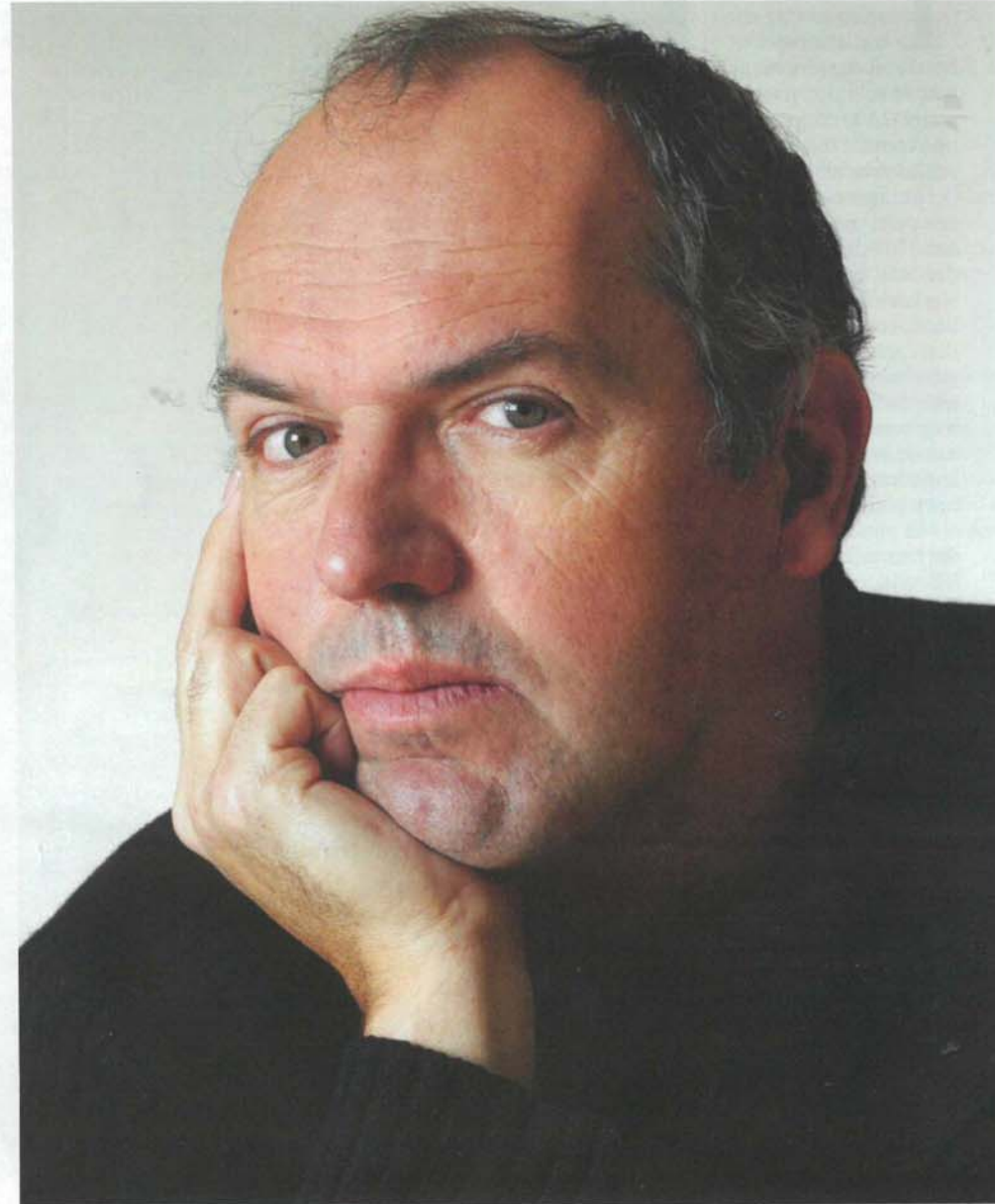
Het is een mijnenveld waarin Michiel van Kempen (1957), bijzonder hoogleraar West-Indische letteren aan de Universiteit van Amsterdam, zich beweegt. Hij is de grote kenner, schatbewaarder en pleitbezorger van met name de Surinaamse literatuur. Maar ja, wel een witte Nederlandse man, dus...

door JOHN JANSEN VAN GALEN
en RUDIE KAGIE

‘Een studente die bij mij een vak volgde, beweerde in *Het Parool* dat een hoogleraar Caraïbische letteren in zijn colleges gewoon het woord neger gebruikte. Dat is gemeen, hè? We hadden namelijk *Mijn zuster de negerin* behandeld, een roman van Cola Debrot, een Curaçaose schrijver. Als die studente moest voorlezen, zei ze: ‘Mijn zuster de nnnnn...’ En vanaf het eerste college begon zij met een vriendin telkens een debat over het gebruik van het woord neger. De andere studenten kregen er tabak van dat hun colleges opgingen aan dit gezanik. Toen heb ik haar bij mij geroepen: ‘Luis-ter, we spreken met respect over elkaar, er is hier niemand die buiten een historische context het woord neger gebruikt.’ Waarop zij onmiddellijk uitriep: ‘Nu doet u het wéér!’”

Op een bijeenkomst in Paramaribo werd van hem geëist dat hij excuses zou maken aan het volk van Suriname. “Dat was wel emotioneel, ja. Ik weet niet eens meer wat ik heb geantwoord. Het gaat op dat moment om grootheden waar ik niets mee kan. Excuses waarvoor? En welk volk precies? Iemand anders zei dat ik ooit *Hoe duur was de suiker* van Cynthia McLeod ‘geen literatuur’ noemde: ‘Zou u dat nu nog doen?’ Tja, wat moet ik daarmee, dertig jaar later?”

Van Kempen vestigde zich als leraar in Suriname in de jaren tachtig, toen je als neerlandicus in Nederland moeielijk aan de slag kwam. “Ik heb er de dictatuur meegemaakt. Dat was een ware politieke ontgroening, ik was zo groen als gras, wist er geen bal van.” Anders dan de meeste Nederlanders leerde hij er de plaatselijke voertaal, het Sranantongo, behandelde gedichten in die taal en liet dichters optreden. Hij werd literair criticus voor het dagblad *De West*, later voor *De Ware Tijd*, die wekelijks een hele pagina voor literatuur inruimde. “Die bestaat nog. Dat is een wonder in dat soort landen, die continueit.” Maar zijn recensies werden hem vaak niet in dank afgenomen, vooral niet als ze kritisch waren: waar bemoeide die Hollander zich mee? “Als je dan kritiek hebt, zijn de rapen



Michiel van Kempen

FOTO SINGEL UITG./LIESBETH KUIPERS

gaar. Het zit McLeod nog dwars dat ik haar eerste boek niet goed vond.”

De Surinaamse schrijver-columnist Rappa (Robby Parabarsing) raadde hem aan zich meer koest te houden. “Ja, we moeten het vlammetje voorzichtig aanblazen, vond hij. Maar met dat vlammetje zijn ze al eeuwen bezig. Dat schiet toch helemaal niet op? Terwijl het juist wonderlijk is hoeveel prachtige boeken daar zijn geschreven.”

Hij publiceerde in 1998 het omvangrijke

Mama Sranan, twee eeuwen Surinaamse vertelkunst en vier jaar later het nog veel omvangrijkere *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*, een waar standaardwerk. Maar in Suriname werd hem cultuurimperialisme verweten. “Houd toch op met dat gezeik!” reageerde hij toentertijd in *Het Parool*. Het verwijt was dat Surinamers zulke boeken zelf hadden moeten schrijven. “Ja, dat heb ik vanaf het begin altijd gehoord. Nou, wat let je, denk ik dan. Vervolgens is het: jullie mogen ook in alle archieven, maar wij niet. Pertinente onzin: alle archieven

zijn openbaar. En laatst zei iemand: ‘Wel lekker gemakkelijk voor je om op een allang rijdende trein te springen.’ Daar ga ik niet op in. Ik verdedig mij niet door te zeggen dat ik al 35 jaar met dit onderwerp bezig ben.”

“Ik troost mij met de gedachte dat het om een achterhoedegevecht van een heel klein groepje gaat,” zei hij in 2006 in *Het Parool* over dat soort verwijten. Namelijk: om ‘de oude generatie die weer eens wat schreeuwt’. Dat is inmiddels niet meer vol te houden. Die ‘geradicaliseerde achterban’ is nu jeugdiger en lijkt soms op weg om de meerderheid te worden.

“Dat komt ook doordat veel mainstream media daarin gemakkelijk meegaan. Kijk naar het taalgebruik: binnen de kortste keren heeft iedereen het over ‘tot slaaf gemaakten’, soms zesmaal in één alinea. Heel lelijk, al is dat een stilistisch argument. Ik gebruik altijd het woord

De Surinaamse literatuur is uitzonderlijk rijk, maar ook relatief rijk aan schrijvers met een psychisch defect

slaven, net zoals zwarte onderzoekers als Ellen Neslo en Aminata Cairo. Het is gewoon de historische, beladen term. Als je daar ‘tot slaaf gemaakten’ van maakt, ga je er met je subject voor liggen. Juist dan eigen je je dat begrip vanuit onze tijd toe.” Maar hij spreekt tegenwoordig wel van ‘witten’ in plaats van ‘blanken’. “Elk woord heeft in een bepaalde context een ideologische connotatie. Als je zwarte mensen zegt, zeg je dus ook witten. Niet zo lang geleden gebruikten zwarte schrijvers als Edgar Cairo en Frank Marinus Arion gewoon het woord neger nog. Heel bewust en met trots. Dat is snel veranderd.”

En hoe denkt hij over prof. Piet Emmer, die door NOS-redacteur Gerri Eickhof voor racist is uitgemaakt vanwege zijn opvattingen over het slavernijverleden? “Dat is een schande. Slaat nergens op. De man heeft gedegen onderzoek gedaan en schreef daar leesbare boeken over. Alleen is hij een beetje een autist: je kunt wel gelijk hebben, maar daarmee hoeft je anderen toch niet op de tenen te gaan staan? Wat wil hij nu zeggen met die opmerking dat ze aan boord van het slavenschip evenveel beenruimte hadden als nu passagiers van een Boeing? Dat ze vrij comfortabel overgevoerd werden?”

De Surinaamse literatuur is uitzonderlijk rijk voor een land met 400.000 inwoners, maar ook relatief rijk aan schrijvers met een psychisch defect: Leo Ferrier, Bea Vianen, Edgar Cairo, Astrid Roemer, Michael Slory... “Ik ben geen psychiater, maar het kan ermee te maken hebben dat zij zijn grootgebracht met westerse ideeën en dat die botsten met wat ze later in hun omgeving tegenkwamen. Daar gaan hun boeken vaak over: die dubbele persoonlijkheid, die schizofrenie. De jongere generatie zit daar niet mee, die is hier opgegroeid of geboren.”

Van Kempen vindt het ‘een beklemmend idee’ dat als gevolg van de campagne tegen ‘culturele toe-eigening’ Britse schrijvers als Jo-

nathan Israel en Simon Schama van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden af zouden moeten blijven, omdat ieder volk immers zijn eigen geschiedenis moet schrijven. “Bij een debat in Rotterdam van jonge academici mochten onlangs witte mensen niet meedoen. Die moesten buiten de kring zitten. Dan zou ik zeggen: sodemieter op, wat doe ik hier? Maar ik snap dat er een sterke behoefte is aan stemverheffing. Ik heb net een nieuwe editie gemaakt van Albert Helms *De stille plantage*. Tien jaar terug had ik dat alleen gedaan – gaat sneller. Nu deed ik het samen met Henna Goudzand, die diep in de Surinaamse linkse beweging zat, een scherpe lezer en vakvrouw. Misschien is het daardoor meer afgewogen. En het is ook goed voor de acceptatie bij lezers.”

“Er is veel veranderd en het gaat heel hard. Neem *De Groene* van deze week, Rutger van der Hoeven: ‘Kolonialisme is geweld, ook als het zich voordoet als de goedheid zelve, zelfs als het daadwerkelijk goed probeert te doen.’ Daar zit veel in, maar vroeger hoorde je zulke inzichten niet. Kolonialisme leidt overal tot ongelijkheid. Wie onderaan staat, is sowieso in het nadeel. Maar als je één stap verder gaat, zie je dat de hele wereld ongelijk is opgebouwd: het gigantische overwicht van supermachten, niet alleen in de Derde Wereld, maar overal. Die machtsverhouding is economisch geweld.”

Heeft kolonialisme niet ook goeds teweeggebracht, zoals alfabetisering, gezondheidszorg? “Dat is waar. Maar het gaat om het vinden van een balans. Het werd tijd dat er een tegenwicht kwam.”

In 2015 werd het einde van zijn leerstoel aangekondigd. Het lijkt in strijd met de tijdgeest van verhoogde aandacht voor zwarte literatuur, maar: “De sponsor trok de stekker eruit. We zijn door de universiteit meteen van de site gegooid, daar zijn ze goed in bij de UvA.” Even zag het er naar uit dat Gregory Elias, de bekende Curaçaose filantroop, het over zou nemen, maar die wilde alleen samen met een partner, die wel werd gevonden, maar ineens niets meer van zich liet horen. “Toen haakte Elias dus af. En was het gedaan geweest met die leerstoel, als er niet alsnog geld gevonden was dankzij de stichting *Framer Framed*.”

Voor een nieuwe periode is via diverse fondsen zestig procent van de begroting bijeengebracht, waarna het Universiteitsfonds zich garant stelde voor de rest. “Het fonds heeft jaarlijks een actie om bepaalde projecten te steunen en heeft nu gezegd: voor de actie van dit jaar maken we jouw leerstoel tot een van de speerpunten.”

Als Van Kempen met emeritaat gaat, ‘kan het bijna niet anders’ dan dat hij wordt opgevolgd door iemand ‘met een Caribisch-Nederlandse achtergrond’. “Dat zou ook goed zijn. De UvA is een erg witte universiteit, veel meer dan de VU, waar veel moslimjongeren voor kiezen. En zoals de kaarten nu liggen, is het goed mogelijk dat Caribische letteren dan ook een volledige leerstoel wordt, in plaats van de ene dag die ik nu heb. Formeel dan, want de afgelopen maand heb ik continu gewerkt aan de correctie van dikke stapels papieren. Als ik dat in één dag moest doen, werd het een lachertje. Ik verdien er 20.000 euro per jaar mee. Bij Akzo-Nobel, waar mijn vrouw werkt, verdienen managers dat in een maand.”